

СТАН НАУКОВИХ ПОШУКІВ З ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Барановська В. – ст. 1 курсу

Науковий керівник – ст. викладач Шапошник Г.Г.

Університет Державної фіскальної служби України

В умовах становлення України як демократичної та правової держави важливу роль відіграє правова освіта, основним завданням якої є формування високого рівня правової культури та правосвідомості населення, їх ціннісних орієнтирів та активної позиції кожної людини як члена громадянського суспільства. Сьогодні надання правових знань населенню країни здійснюється в усіх закладах освіти, у спеціалізованих навчальних закладах, бібліотеках, наукових установах, закладах культури тощо. Таким чином, в Україні створюється підґрунтя для формування громадянина нового типу, який має бути не лише правоосвіченим, але й мати активну громадянську позицію.

Питання становлення та розвитку правової освіти населення України як систематизований аналіз цілісної системи українськими вченими не піднімалось. Більшість дослідників вивчають розвиток шкільної правової освіти України, проблеми підготовки педагогічного персоналу для викладання навчальних дисциплін з правознавства, висвітлюють питання науково-методичного обґрунтування правоосвітньої та правовиховної діяльності, зокрема, це такі вчені, як Б. Андрусишин, А. Гуз, В. Денисов, Л. Заблоцька, О. Ковальська, І. Котюк, О. Котюк, Д. Кумков, О. Машкевський, О. Пометун, П. Рабинович, В. Семенов, І. Усенко та ін. Значна кількість учених (Б. Бабій, Л. Головій, М. Лоджук, С. Немченко, О. Орлова, М. Скакун, Д. Скородумов, Г. Усеїнова, Ю. Шемшученко та ін.) присвятили свої праці дослідженню розвитку правової освіти як політики держави у сфері підготовки кадрів у юридичних ВНЗ України, визначаючи тенденції, особливості, здобутки, недоліки та перспективи.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати літературні джерела з проблеми становлення і розвитку правової освіти в Україні, виявити основні тенденції й особливості, акцентувати увагу на виділенні публічно-управлінського аспекту в цій проблемі.

Зауважимо, що правова освіта в Україні як процес надання знань, вмінь і навиків про права, свободи і обов'язки людини, не є виокремленою ланкою освітньої сфери, тому її становлення й розвиток дуже важко простежити сучасним дослідникам. Як вже зазначалося вище, надання правової освіти в країні здійснюється в усіх навчальних закладах. Тож значна увага дослідників прикута до різних аспектів розвитку правової освіти як викладання правознавчих дисциплін у закладах освіти.

О. Костенко робить спробу визначити етапи становлення шкільної правової освіти в Україні, починаючи з 1924 р. – рік затвердження першої Радянської Конституції, у зв'язку з чим Народний комісаріат освіти СРСР отримав доручення ввести у

всіх школах та навчальних закладах вивчення основних положень конституційного акту. На думку автора, становлення шкільної правової освіти в Україні пройшло 7 етапів, 4 з яких припадає на період незалежності: – 1991–1994 рр. – початок становлення системи шкільної правової освіти незалежної України; – 1995–1999 рр. – закладено основи безперервної правової освіти та визначено місце й роль школи у її реалізації (прийняття Кабінетом Міністрів України «Програми правової освіти населення»); – 2000–2008 рр. – затвердження Указом Президента України в 2001 р. «Національної Програми правової освіти населення»; – з 2009 р. – пов'язується з виробленням принципово нових підходів до організації та здійснення шкільної правової освіти в Україні, що детермінується передусім переходом до функціонування старшої школи як профільної [1].

Що стосується досліджень, присвячених становленню та розвитку правової освіти в професійно-технічній, вищій і післядипломній освіті, то вони теж відсутні. Проте є наукові праці, що стосуються вивченню історії розвитку галузевої юридичної освіти. Так, однією з перших спроб дослідити історію становлення юридичної освіти і науки на території України до проголошення незалежності було здійснено представниками наукової школи у галузі права під керівництвом Ю. Шемшученка [2]. У науковій праці висвітлено стан юридичної освіти і науки, починаючи з другої половини XIX ст. і до проголошення незалежності України. Вчені пов'язують розвиток юридичної освіти з такими політичними категоріями, як держава і право, де держава виступає замовником правознавчих досліджень і підготовлених фахівців – юристів

Спробою дослідити розвиток правової освіти сучасної України із відображенням більшості її складових (викладання правознавчих дисциплін, нормативно-правове забезпечення правової освіти, комунікативні заходи з проблем розвитку правової освіти тощо), можна вважати наукову статтю Д. Кумкова, в якій визначено історію розвитку, етапи та особливості становлення правової освіти в Україні [3]. Варто відмітити, що вітчизняні вчені значну увагу разом із дослідженням становлення правової освіти приділяють увагу аналізу традицій правового виховання в Україні [4] та правосвідомості українського народу [1]. Також науковці досліджують становлення і розвиток громадянської освіти як фактор формування громадянських компетентностей сучасної молоді (І. Анішева, О. Василенко, А. Карнаух, С. Клепко, О. Локшина, О. Пометун, С. Федоренко, О. Шестопалюк та ін.). Водночас сьогодні все частіше зустрічаються наукові дослідження з розвитку такої галузі в Україні, як освіта з прав людини. Поштовхом до становлення такої галузі

освіти в Україні став електронний посібник «КОМПАС» [5], вперше опублікований у 2002 р. у рамках Молодіжної програми освіти в області прав людини Директорату Ради Європи з питань молоді та спорту.

Результати проведеного історико-бібліографічного аналізу наукової літератури, дають підстави для висновку, що проблема становлення та розвитку правової освіти України як цілісної системи набуття населенням правових знань не була предметом наукового дослідження українських авторів. Більшість наукових праць українських учених присвячено проблемам науково-методологічного забезпечення

викладання навчальних дисциплін із правознавства у навчальних закладах. У ході дослідження було з'ясовано, що в науковій літературі немає уніфікованого підходу до визначення сутності й змісту поняття «правова освіта», зустрічаються такі споріднені дефініції, як «юридична освіта», «правнична освіта», «правознавство», «освіта з прав людини», «громадянська освіта», «ювенальна освіта» тощо. Що стосується виділення публічно-управлінського аспекту в процесі розвитку правової освіти в сучасній Україні, то більшість учених акцентують увагу на політико-правовому забезпеченні цього процесу та визначають етапи його становлення.

Література

1. Костенко О. О. Історія становлення та розвитку шкільної правової освіти в Україні / О. О. Костенко // Наукові записки з української історії. – 2013. – Вип. 33. – С. 215–218.
2. Юридична наука і освіта на Україні / Ю. С. Шемпученко, І. Б. Усенко [та ін.] / відп. ред. Ю. С. Шемпученко. – К.: Наук. думка, 1992. – 300 с.
3. Кумков Д. Л. Розвиток правової освіти сучасної України: історико-правовий аспект / Д. Л. Кумков // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2014. – Вип. 26. – С. 203–209.
4. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2013. – 440 с.
5. «Компас»: посіб. з освіти в галузі прав людини за участі молоді / П. Бран дер, Л. де Вітте, Н. Гані [та ін.] / за ред. П. Брандер, Е. Кін, В. Юхаж, А. Шнайдер / остаточне ред. Р. Го- мес. – 2012. – 624 с.

УДК 340.11

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Потапова Т. – ст. 1 курсу

Науковий керівник – ст.викладач Шапошник Г.Г.
Університет державної фіскальної служби України

В умовах постіндустріального розвитку відбувається формування нової правової держави. Складні економічні та політичні процеси, розбудова громадського суспільства вимагає від юридичної науки нового осмислення змісту та сутності права [1, с. 3]. Саме розуміння сутності права або праворозуміння є основою в розвитку юриспруденції.

Проблема праворозуміння була і нині залишається центральною для юридичної науки. Варто навести у зв'язку з цим слова визначного теоретика права і соціолога Б. Кістяківського: «У жодній іншій науці немає стільки суперечливих теорій, як в науці про право. При першому знайомстві з нею виникає таке враження, ніби вона тільки й складається з теорій, що взаємно виключають одна одну. Найбільш суттєві питання про сутність і невід'ємні властивості права вирішуються різними представниками науки про право зовсім порізно. Суперечка між теоретиками права виникає вже на початку наукового пізнання права, навіть більшою мірою, саме з приводу вихідного питання – до якої сфери явищ належить право – починається непримириме розділення напрямів і шкіл у цій науці. Достатньо згадати найсуттєвіші відповіді на останнє запитання, щоб відразу отримати яскраве уявлення про те, в якому невизначеному стані перебуває ця сфера наукового знання» [2, с. 371].

Праворозуміння – це нескінченний процес, який постійно зазнає змін: з'являються нові грані, зв'язки, прояви, виміри, які потребують поглибленого осмислення. Розвивається, змінюючись, також низка чинників, які впливають на праворозуміння - циві-

лізаційних, релігійних, моральних, національних, міжнародних тощо.

Юридична наука висвітлює низку підходів до осмислення права, зокрема: феноменологічні, антропологічні, останнім часом підвищеної популярності набув синергетичний підхід, який сприяє виявленню принципово нових знань про право та появи якщо й не цілком нового образу права, то принаймні його нових граней. Цей підхід керується тим, що всі природні та суспільні системи, включаючи й правові, розвиваються нелінійно, тобто з великою долею випадковості, тому їх неможливо інтерпретувати виключно через таку наукову парадигму, як закономірність. Саме випадковість є генератором нового в таких системах, вона призводить до того, що в них панує переважно саморозвиток, самоорганізація, які, власне, здатні забезпечити їх упорядкованість [3, с. 14]. Зрозуміло, що використанням надбань синергетики при дослідженні проблеми праворозуміння не буде вичерпана. Адже не виключено, що в недалекому майбутньому може з'явитися постсинергетична парадигма, яка відкриє нові грані права, а отже, дасть привід для його осмислення під ще одним кутом зору або й певного переосмислення попередніх установок щодо нього.

Тому варто зазначити, що явище праворозуміння буде актуальним стільки, скільки буде існувати право. Право - настільки складний, багатогранний, багатовимірний і багатозначний феномен, в якому так тісно переплітаються духовні, культурні й етичні засади, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти,